

УДК 657.424

Букало Н.А.,

доцент кафедри обліку і аудиту

Волинського національного університету імені Лесі Українки, к.е.н.

Особливості організації обліку інвестицій в Україні

Роботу виконано на кафедрі обліку і аудиту

ВНУ імені Лесі Українки

В статті розглянуто організаційно-методологічні питання обліку інвестиційної діяльності підприємств, сутність поняття “інвестиції”, здійснено обґрунтування основних принципів та джерел формування інвестиційних ресурсів.

Ключові слова: облік, інвестиційна діяльність, інвестиційні ресурси, принципи, національні стандарти, міжнародні стандарти.

Букало Н.А. Особенности организации учета инвестиций в Украине, в статье рассмотрены организационно-методологические вопросы учета инвестиционной деятельности предприятий, сущность понятия “инвестиции”, осуществлено обоснование основных принципов и источников формирования инвестиционных ресурсов.

Ключевые слова: учет, инвестиционная деятельность, инвестиционные ресурсы, принципы, национальные стандарты, международные стандарты.

Bukalo N .A. Features of organization of account of investments are in Ukraine, the methodological questions of account of investment activity of enterprises, essence of concept “investments”, are considered in the article organizationally, the ground of basic principles and sources of forming of investment resources is carried out.

Keywords: account, investment activity, investment resources, principles, national standards, international standards.

Постанова наукової проблеми. Інноваційна політика України на глобальному ринку має визначатися обсягами інвестицій, які вона отримує ззовні, а також із внутрішніх джерел для розвитку вітчизняного високотехнологічного виробництва, динамікою зростання частки високотехнологічного експорту, підвищенням зацікавленості зарубіжних компаній і висококваліфікованих спеціалістів, що співпрацюють з українськими підприємствами.

Необхідною умовою ефективної господарської діяльності підприємства у довготерміновий період є рівень його інвестиційної активності та масштаби інвестиційної діяльності. У макроекономічному аспекті інвестиційна діяльність є процесом закладання майбутнього економіки країни, оскільки зростання обсягів інвестицій сьогодні – це підґрунтя високих темпів зростання валового внутрішнього продукту в майбутньому [1, 236].

Однією з причин, що не дозволяє найбільш повно залучати як зовнішні, так і внутрішні інвестиційні ресурси, є неповне і необ'єктивне розкриття інформації про інвестиційні процеси в бухгалтерському обліку і фінансовій звітності.

Запозичення міжнародної практики принципів і правил оцінки, обліку і аналізу інвестування, не дають можливості враховувати національні особливості сучасної інвестиційної політики і нагромаджений минулий досвід. Виникає багато протиріч між нововведеною системою оцінки і обліку інвестицій та змінами податкового законодавства, що і обумовлює актуальність дослідження.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженням питань обліку і аналізу інвестиційної діяльності займалися такі вітчизняні вчені, як М. Т. Білуха, І. О. Бланк, Ф. Ф. Бутинець, С. Ф. Голов, В. І. Єфіменко, З. В. Задорожний, Б. С. Кругляк, М. В. Кужельний, Б. М. Литвин, Є. В. Мних, М. С. Пушкар, В. С. Рудницький, В. В. Сопко, М. Г. Чумаченко, В. Г. Швець, а також такі зарубіжні вчені як Х. Андерсон, Дж. Блейк, В. В. Бочаров, В. В. Качалін,

Я. В. Соколов, А. Д. Шеремет та інших. Однак сучасні умови ставлять нові завдання, вимагають комплексного підходу до розв'язання проблем, пов'язаних із зміною інвестиційної політики в Україні, реформуванням національної системи обліку і звітності.

Формування мети та завдань статті:

- розкриття сутності поняття “інвестиції” в законодавчо-нормативній базі;
- обґрунтування основних принципів та джерел формування інвестиційних ресурсів;
- відображення в обліку інвестицій з врахуванням змін у законодавстві.

Виклад основного матеріалу. Інвестиційна діяльність підприємства забезпечує зростання формування його операційного прибутку в перспективному періоді за рахунок збільшення обсягу виробничо-збутової діяльності (будівництво нових філіалів при впровадженні на інші регіональні ринки; розширення обсягу реалізації продукції за рахунок інвестування в нові виробництва), а також за рахунок зниження питомих операційних витрат (наприклад, своєчасна заміна фізично зношеного устаткування; оновлення морально застарілих виробничих основних засобів і нематеріальних активів).

Закон України “Про інвестиційну діяльність” визначає інвестиції як – всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) або досягається соціальний ефект [2].

За МСБО 25 “Облік інвестицій” інвестиція – це актив, утримуваний підприємством з метою приросту капіталу через розподіл доходу для збільшення вартості капіталу або інших вигод для підприємства-інвестора. Запаси та основні засоби (інші, ніж інвестиційна власність) не є інвестиціями [3].

Згідно з [п. 4 Положення \(стандарту\) бухгалтерського обліку 2 “Баланс”](#), фінансові інвестиції – це активи, які утримуються підприємством з метою збільшення прибутку (відсотків, дивідендів тощо), зростання вартості капіталу або інших вигід для інвестора. Фінансовими інвестиціями можуть виступати акції,

частки у статутному капіталі, інші корпоративні права, а також боргові цінні папери (векселі, ощадні сертифікати, облігації) [4].

Податковим кодексом України, відповідно статті 14.1.81 інвестиції – господарські операції, які передбачають придбання основних засобів, нематеріальних активів, корпоративних прав та цінних паперів в обмін на кошти або майно [5].

Здійснивши порівняльний аналіз категорій “інвестиції” за законодавчо-нормативною базою головну роль в інвестуванні повинен відігравати статутний капітал підприємства, який згідно П(С)БО 2 “Баланс” відображає загальну вартість активів, що є внеском власників (учасників) [4].

Для інвестування можуть використовуватися як власні, так і залучені зі сторони ресурси, що ототожнюються з власним і залученим капіталом.

Науковець Я. Д. Крупка виділяє такі головні відмінності між власним і залученим зі сторони капіталом:

а) рівень пріоритетності прав (власники підприємства можуть розраховувати на повернення капіталу лише після виконання зобов'язань щодо сплати кредиторам залучених коштів);

б) ступінь визначеності суми (для кредиторів вона є завжди визначеною, тоді як для учасників, засновників вона визначається за залишковим принципом);

в) дата одержання платежу, що завершує виконання прав (для кредиторів вона встановлена умовами договору, для власників вона є невизначеною) [6, 75-81].

Відповідно до Податкового кодексу України інвестиції поділяються на:

а) капітальні інвестиції – господарські операції, що передбачають придбання будинків, споруд, інших об'єктів нерухомої власності, інших основних засобів і нематеріальних активів, що підлягають амортизації;

б) фінансові інвестиції – господарські операції, що передбачають придбання корпоративних прав, цінних паперів, деривативів та/або інших фінансових

інструментів. Фінансові інвестиції поділяються на: прямі інвестиції, портфельні інвестиції;

в) реінвестиції – господарські операції, що передбачають здійснення капітальних або фінансових інвестицій за рахунок прибутку, отриманого від інвестиційних операцій [5].

Законом України “Про інвестиційну діяльність” визначено наступні джерела фінансування інвестицій:

- власні фінансові ресурси інвестора (прибуток, амортизаційні відрахування, відшкодування збитків від аварій, стихійного лиха, грошові нагромадження і заощадження громадян, юридичних осіб тощо);
- позичкові фінансові кошти інвестора (облігаційні позики, банківські та бюджетні кредити);
- залучені фінансові кошти інвестора (кошти, одержані від продажу акцій, пайові та інші внески громадян і юридичних осіб);
- бюджетні інвестиційні асигнування;
- безоплатні та благодійні внески, пожертвування організацій, підприємств і громадян [2].

Інвестиційна діяльність підприємств є одним з найбільш складних і ризикових видів бізнесу. Її результати мають значний вплив на ефективність підприємництва в цілому. До суттєвих чинників, що не сприяють його розвитку в Україні, слід віднести: недостатню економічну ефективність інвестиційних проектів, низьку інвестиційну привабливість підприємств, слабкий державний захист капіталу інвесторів, відсутність ринкової інфраструктури і дієвих механізмів щодо здійснення інвестицій та повернення капіталу.

На думку науковця А. В. Череп процес формування інвестиційних ресурсів підприємства базується на наступних принципах:

1. Здійснення обліку та аналізу перспектив розвитку інвестиційної діяльності підприємства. Процес формування обсягу і структури інвестиційних ресурсів у відповідності до завдань інвестиційної діяльності здійснюється на

початковій та стадії розвитку інвестиційного процесу, що забезпечує проведення обліку та аналізу перспективності формування інвестиційних ресурсів шляхом здійснення їхнього ретельного планування на кожній стадії інвестування.

2. Забезпечення оптимальної структури інвестиційних ресурсів для максимізації ефективності інвестування. Кінцевий результат інвестиційної діяльності залежить від структури сформованих інвестиційних ресурсів.

3. Забезпечення відповідності обсягів залучених інвестиційних ресурсів і сформованих інвестиційних потреб. Загальна потреба підприємства в інвестиційних ресурсах визначається при розрахунку обсягів реального і необхідного інвестування в певному плановому періоді. При цьому важливо правильно визначити стратегічні напрямки статутної діяльності.

4. Сприяння мінімізації витрат по формуванню інвестиційних ресурсів. Така мінімізація витрат здійснюється в процесі управління капіталом, залученим для інвестиційних цілей, і спрямована на максимізацію суми чистого інвестиційного прибутку. Це прямо пов'язано з вивченням фінансового стану інвестованого суб'єкта.

5. Забезпечення найефективнішого використання інвестиційних ресурсів в процесі інвестиційної діяльності. Процес формування і споживання інвестиційних ресурсів повинен бути максимально синхронізованим у часів (інвестиційні ресурси втрачають свою вартість: інфляція, фізичний та моральний знос), відповідати попередньо затвердженому кошторису цільового використання інвестиційних ресурсів [7, 332-333].

Утримання інвестиційних ресурсів як активів повинно бути правильно задокументовано. Це в повній мірі стосується активів, що можуть бути використані як інвестиційні ресурси, а також продукту інвестиційних операцій – фінансових та капітальних інвестицій.

З врахуванням змін плану рахунків редакції, відповідно наказу Міністерства фінансів України від 09.12.2011 за N 1591 інвестиції підприємства можуть бути обліковані на рахунках:

14 “Довгострокові фінансові інвестиції” за усіма види діяльності;

15 “Капітальні інвестиції” за усіма види діяльності;

35 ”Поточні фінансові інвестиції” за усіма види діяльності.

Субрахунки до синтетичних рахунків уводяться підприємствами самостійно виходячи з потреб управління, контролю, аналізу та звітності [8].

Бухгалтерський облік як капітальних, так і фінансових інвестицій є досить складною і розгалуженою ділянкою облікової роботи, яка включає різноманітні методи оцінки, обліку, розкриття інформації. Значну допомогу у інформаційному поданні та більш повному сприйнятті методологічних принципів обліку інвестицій може надати використання методу моделювання. За його допомогою є можливість більш ґрунтовно і вичерпно розглянути усі допустимі варіанти обліку інвестицій.

Моделювання обліку інвестиційного процесу дозволяє:

а) одномоментно досягнути можливі господарські операції, пов'язані з інвестиційною діяльністю, послідовність їх здійснення і взаємозв'язок між ними;

б) виявити фактори і ознаки, які мають суттєвий вплив на принципи побудови обліку. Шляхом послідовного комбінування даних ознак можна встановити усі варіанти обліку, що входять у простір логічних можливостей;

в) зіставлення кількох моделей дозволяє виявити їх спільні риси і чітко окреслити відмінності.

Висновки і пропозиції. Ефективність використання інвестиційних ресурсів прямо пов'язана з раціональною організацією їх обліку та контролю. Формування інвестиційних ресурсів підприємства повинно базуватися на наступних принципах: здійснення обліку та аналізу перспектив розвитку інвестиційної діяльності підприємства; ефективність інвестування з оптимальною структурою інвестиційних ресурсів; залучення інвестиційних ресурсів у відповідності інвестиційних потреб; мінімізація витрат при формуванні інвестиційних ресурсів, ефективне використання інвестиційних ресурсів.

Субрахунки до синтетичних рахунків 14, 15, 35 уводяться підприємствами самостійно виходячи з потреб управління, контролю, аналізу та звітності.

Література

1. Сорока П.П. Економічний зміст інвестицій і інвестиційної діяльності підприємств / П.П. Сорока // Держава та регіони. – 2007. - №4. – с.235-240
2. Закон України “Про інвестиційну діяльність” від 18.09.1991р. за № 1561-XII (з чинними змінами та доповненнями) [електронний ресурс: [http //: zakon1.rada.gov.ua](http://zakon1.rada.gov.ua)].
3. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку. Перекл. з англ., за ред. С. Ф. Голова. – К.: Федерація професійних бухгалтерів і аудиторів України, 1998. – 736 с.
4. [Положення \(стандарт\) бухгалтерського обліку 2 “Баланс”](#) затверджене наказом Мінфіну України від 31.03.99 р. за № 87 (зі змінами та доповненнями (наказ Міністерства фінансів України від 09.12.2011 за N 1591)) [електронний ресурс: [http //: zakon1.rada.gov.ua](http://zakon1.rada.gov.ua)].
5. Податковий кодекс України від 02.12.2010 за № 2755-VI [електронний ресурс: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>]
6. Крупка Я.Д. Облік інвестицій. / Я.Д Крупка Монографія. – Тернопіль: Економічна думка, 2001. – 302с.
7. Череп А.В. Інвестознавство: Підручник / А.В. Череп – К.: Кондор, 2006. – 398 с.
8. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій. Наказ Міністерства фінансів України від 09.12.2011 за N 1591 [електронний ресурс: <http://zakon2.rada.gov.ua>].